

Quranic Analysis of Countermeasures against Psychological Operations of Enemies in the Defensive School of Imam Khamenei*

Amel Hassan Mazaheri* and Ali Agha Safari*

Abstract:

Psychological operations have long been utilized by enemies; however, due to the advancement and proliferation of psychological and social sciences, as well as the costly nature of physical and military wars, the use of psychological operations in various political, social, economic, cultural, and other arenas has gained greater significance. Confronting these operations has become a key strategy for countries and responsible institutions. In the defensive doctrine of Imam Khamenei, understanding the enemy and their intentions to strike at the Islamic system, as well as familiarizing and elucidating defense strategies against enemy attacks, are among the fundamental principles. Imam Khamenei, as the Supreme Leader and the Leader of the World's Muslims, has addressed and articulated countermeasures against the soft war and various psychological operations of enemies of Islam and Muslims. This article, using a descriptive and analytical approach and referring to the statements of Imam Khamenei and Quranic propositions, analyzes the countermeasures against the psychological operations of enemies. Based on the findings, reliance on divine eternal power, returning to religious identity, fostering hope among society, enhancing insight, non-inaction against the enemy, utilizing capable forces, explanatory jihad, self-confidence, fostering cohesion among society members, utilizing internal capacities and capabilities, and identifying strengths and weaknesses are among the Quran-based strategies for countering the psychological operations of enemies in the defensive school of Imam Khamenei.

Keywords: Quranic analysis, Imam Khamenei, Defensive School, Psychological Operations, Psychological Warfare, Countermeasures against Enemies.

---

*. Date of Receipt: ۲۰/۲/۱۴۰۲ SH May ۱۰, ۲۰۲۳ CE) & Date of Acceptance: ۱۰/۴/۱۴۰۲ SH (July ۱, ۲۰۲۳ CE)

*. Ph.D. Scholar of Quran and Sciences, Education Orientation, Al-Mustafa International University, Quran and Hadith Higher Educational Center (Corresponding Author): muzaheri2007@gmail.com

*. Assistant Professor, Al-Mustafa International University, a.a.safari1364@gmail.com

تحلیل قرآنی راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن در مکتب دفاعی امام خامنه‌ای*

عامل حسن مظاهری* علی آقا صفری*

چکیده

عملیات روانی از دیرباز مورد استفاده دشمنان قرار گرفته است؛ اما با توجه به پیشرفت و گسترش علوم روانشناسی و علوم اجتماعی و همچنین هزینه‌بر بودن جنگ‌های فیزیکی و نظامی، بهره‌گیری از عملیات روانی در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... اهمیت بیشتری پیدا کرده است و مقابله با آن جزو راهبردهای دفاعی کشورها و نهادهای مسئول شده است. در دکترین دفاعی امام خامنه‌ای، شناخت دشمن از یک سو و مترصد بودن دشمن جهت ضربه زدن به نظام اسلامی از سوی دیگر و نیز آشنایی و تبیین راهکارهای دفاع و مقابله با هجمه‌های دشمن، جزو اصول اساسی است. امام خامنه‌ای به عنوان فرمانده کل قوا و ولی امر مسلمین جهان ضمن تبیین جنگ نرم و انواع عملیات روانی دشمنان اسلام و مسلمین، راهکارهای مقابله با آن را نیز مطرح و بیان کرده است. مقاله حاضر با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی و مراجعه به بیانات امام خامنه‌ای و گزاره‌های قرآنی، راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. بر اساس یافته‌ها، اتکال به قدرت لایزال الهی، بازگشت به هویت دینی، امیدآفرینی میان جامعه، بصیرت‌افزایی، عدم انفعال در مقابل دشمن، بهره‌گیری از نیروهای توانمند، جهاد تبیین، خودباوری، ایجاد همبستگی بین افراد جامعه، بهره‌گیری از ظرفیت و توانمندی‌های داخلی و شناخت نقاط قوت و ضعف از جمله راهکارهای قرآن بنیان مقابله با عملیات روانی دشمنان در مکتب دفاعی امام خامنه‌ای است.

واژگان کلیدی: تحلیل قرآنی، امام خامنه‌ای، مکتب دفاعی، عملیات روانی، جنگ

روانی، مقابله با دشمن.

* . تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۲۵ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۴/۱۰

*. دانش پژوه دکتری قرآن و علوم گرایش تربیت، جامعه المصطفی العالمیه، مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث (نویسنده

مسئول): muzaheri2007@gmail.com

*. استادیار قرآن و علوم گرایش مدیریت، جامعه المصطفی العالمیه: A_aghasafari@miu.ac.ir

مقدمه

امروزه با توجه به تغییر و تحولات صورت گرفته در عرصه فناوری و تکنولوژی و افزایش گستره رسانه‌های جدید جمعی و افزایش افکار عمومی در تصمیم‌گیری و رفتار دولت‌ها و نیز گسترش علوم مختلف روانشناسی و جامعه‌شناسی و دیگر علوم مرتبط، عملیات روانی نقش پیچیده‌ای را ایفا می‌کند به گونه‌ای که دولت‌ها برای سرنگونی و تسخیر یک جامعه و ملت بجای راه انداختن جنگ سخت و نظامی که هزینه‌های زیادی را به همراه دارد، جنگ نرم و عملیات روانی را در دستور کار قرار می‌دهد و با بهره‌گیری از آن بدون هزینه کرد زیادی به تصرف کشور و جامعه هدف می‌پردازد و بجای آن که جسم افراد را نابود کند به نابودی و تسخیر روح روان جامعه می‌پردازد. در نتیجه جنگ نرم خطرناک‌تر از جنگ سخت است. از این‌روست که مقام معظم رهبری در دیدار خود با بسیجیان کشور فرمود: «در جنگ سخت، جسم‌ها به خاک و خون کشیده می‌شوند، [ولی] روح‌ها پرواز می‌کنند و می‌روند به بهشت؛ [اما] در جنگ نرم، اگر خدای نکرده دشمن غلبه بکند، جسم‌ها پرواز می‌شوند و سالم می‌مانند، [ولی] روح‌ها می‌روند به قعر جهنم؛ فرقی این است؛ لذا این خیلی خطرناک‌تر است.» (بیانات در دیدار با بسیجیان، ۱۳۹۵/۹/۳).

امام خاتمه‌ای نسبت به وجود چنین جنگی علیه جمهوری اسلامی ایران هشدار داده و می‌فرماید: «امروز بیشترین تحرک دشمنان ما علیه ما بیش از تحرکات امنیتی و اقتصادی، تحرکات تبلیغاتی و جنگ نرم و تبلیغات رسانه‌ای است؛ برای اینکه بر افکار عمومی مردم مسلط بشوند مبالغ هنگفت هزینه می‌کنند، کارهای بسیار انجام می‌دهند؛ فکرهای بسیاری را در مجموعه‌های فکری برای این کار استخدام می‌کنند تا بتوانند با جنگ روانی، با تبلیغات گوناگون، افکار عمومی کشورها را -از جمله بیشتر از همه امروز کشور ما را که هدف سوء نیت قدرت‌های بزرگ است- قبضه کنند و در اختیار بگیرند.» (بیانات در مراسم تنفیذ حکم سیزدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران: ۱۴۰۰/۰۵/۱۲). البته در فرمایشات مختلف خود

این نکته را گوشزد می‌کنند که دلیل و هدف از حمله و جنگ علیه جمهوری اسلامی، اصل اسلام است. (بیانات در دیدار با جوانان در مصلائی بزرگ تهران: ۱۳۷۹/۰۲/۰۱).

لذا مبارزه و مقابله با این جنگ خطرناک از راهبردهای اساسی هر ملت و کشوری است. حضرت امام خامنه‌ای به عنوان فرمانده کل قوا و ولی امر مسلمین به این مهم توجه داشته و راهکارهای مختلفی را در باب مبارزه با عملیات روانی و جنگ نرم، مطرح کرده است. با توجه به اهمیت موضوع و تأثیر عملیات روانی تسخیر افکار و اذهان عمومی جوامع و مدیریت اراده‌ها، نوشتار حاضر در صدد است ضمن اشاره به راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن از منظر امام خامنه‌ای، به تحلیل قرآنی آن بپردازد.

لازم به ذکر است ولی امر مسلمین جهان، در اشاره به راهکارها نه فقط کشور جمهوری اسلامی ایران که کل مسلمین جهان را مدنظر قرار داده و راهکارهای قرآن بنیان را جهت جامعه اسلامی ارائه کردند.

پیشینه تحقیق

در پیشینه عام می‌توان گفت از دیرباز جنگ روانی در جنگ‌های بین جوامع مورد توجه بوده است. اگر برخی از نویسندگان غربی جنگ روانی را منتج از دو جنگ جهانی دانسته‌اند و برخی دیگر پیشینه جنگ روانی را به عصر مغول و به ویژه زمان چنگیز، می‌رسانند (جمعی از نویسندگان، موسوعه السیاسة، ۵ جلد: مؤسسه العربیة للدراسات والنشر، بیروت، ۱۹۹۰م) چاپ سوم، جلد ۲، ص ۲۱۵)؛ اما به نظر می‌رسد با توجه به گزارش‌های تاریخی مختلف و جریان ابلیس و حضرت آدم می‌توان گفت اصل عملیات روانی و بهره‌گیری از تکنیک‌های آن قدمت بیشتری دارد؛ اما به صورت مدون و رسمی و بهره‌گیری از تکنیک‌های مختلف آن، در سده‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. از این‌رو در باب عملیات روانی کتاب‌ها و مقالات متعددی به رشته تحریر درآمده است؛ اما در پیشینه خاص مقاله یا کتابی که همراه با تحلیل قرآنی به صورت نظام‌مند و روشمند، مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) باشد یافت نشد و این امر ضرورت پژوهش در این مسئله را مضاعف نمود.

مفهوم شناسی

مهم‌ترین واژه نوشتار حاضر عملیات روانی است که در ادامه به تعریف آن پرداخته می‌شود.

عملیات روانی:

عملیات روانی (Psychological Operations) از آن دسته مفاهیمی است که تا به حال تعاریف متعدد و گوناگونی از آن ارائه شده و به عبارتی دچار قبض و بسط مفهومی گشته و به دلیل پیچیدگی و خصوصیت چندوجهی آن، تعریف واحدی درباره این مفهوم شکل نگرفته است.

شاید یکی از مشکلات تعریف عملیات روانی، ناشی از قرابت‌های این واژه با برخی از واژه‌هایی نظیر جنگ روانی، قدرت نرم، جنگ نرم، جنگ افکار، جنگ اعصاب، جنگ فکری، جنگ ایدئولوژیک، جنگ سیاسی، جنگ تبلیغات، جنگ کلامی، مبارزه اطلاعاتی، جنگ کلمه و عقیده باشد (نصر، ۱۳۸۰: ۸۹) که گاهی به صورت مترادف به کار گرفته می‌شوند.

اما به طور خلاصه می‌توان گفت که در عملیات روانی، هدف بدن انسان نیست بلکه فکر اوست که در نهایت منجر به تصمیم‌گیری و رفتار می‌شود.

ویلیام داقرتی عملیات روانی را مجموعه اقداماتی می‌داند که کشوری به منظور اثرگذاری و نفوذ بر عقاید و رفتار دولت‌ها و مردم خارجی با ابزارهایی غیر از ابزار نظامی، سیاسی و اقتصادی انجام می‌دهد. طرفداران این نگرش، اغلب بر این باورند که تبلیغات، جزء اصلی و اساسی عملیات روانی است نه همه آن (داقرتی، ۱۳۷۲: ۴۱)

امروزه عملیات روانی بخش اساسی فعالیت‌های ایدئولوژیک، اقتصادی، سیاسی به کار رفته از سوی دولت برای حفظ اهداف ملی درون و برون‌مرزی است. (عابدی، ۱۳۸۲: ۲۳۸)

در تعریف جنگ روانی، آمده است: «استفاده طراحی‌شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن برای نفوذ در خصوصیات فکری دشمن، با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی شود». (جان ام کالینز، ۱۳۷۰: ۴۷۸)

با توجه به تمام تعاریفی که وجود دارد می‌توان تعریفی تقریباً جامع به شرح زیر ارائه نمود: «عملیات روانی عبارت است از فرآیند بهره‌برداری صحیح و طراحی‌شده از همه امکانات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، تبلیغی و رسانه‌ای به منظور تأثیرگذاری بر اذهان، عقاید، احساسات، تمایلات، اراده و رفتار گروه‌های مخاطب برای پشتیبانی از اهداف یا برای رسیدن به اهداف». برداشت‌ها و تحلیل‌های انجام‌شده در این پژوهش مبتنی بر همین تعریف منتخب است.

تحلیل قرآنی مهم‌ترین راهکارهای مقابله با عملیات روانی

حضرت امام خامنه‌ای به عنوان ولی امر مسلمین جهان و مدیر و مدبر جامعه اسلامی، در ابتداء امر، خطر و تهدید پیشرو را تشخیص داده و به تبیین آن برای عموم مردم و مسئولین مربوطه می‌پردازد تا همه نسبت به خطر و آسیبی که جامعه را تهدید می‌کند و ممکن است به جامعه اسلامی ضرر برساند، آگاه و آشنا شوند. اما بی‌تردید صرف آگاهی از خطر جهت مقابله با آن و دفاع در برابر آن کفایت نمی‌کند بلکه ضروری است راهکارهای دفاعی و مقابله با آن نیز تبیین شود. از این رو مقام معظم رهبری همواره علاوه بر اشاره به تهدید و خطر موجود، راهکار مقابله و دفاع در برابر آن را نیز تبیین می‌کنند.

در دکترین دفاعی امام خامنه‌ای، شناخت دشمن از یک سو و مترصد بودن دشمن جهت ضربه زدن به نظام اسلامی از سوی دیگر و نیز آشنایی و تبیین راهکارهای دفاعی و مقابله با حمله‌های دشمن، جزو اصول اساسی است. از این رو ایشان علاوه بر تأکید بر شناخت دشمن و نیز لزوم آمادگی جهت مبارزه با او، به شیوه‌های حمله دشمن را از جمله جنگ روانی و راهکارهای موردنیاز جهت دفاع و مقابله آن را تبیین کرده است که می‌توان گفت این راهکارها برگرفته از آموزه‌های وحیانی است.

امام خامنه‌ای در تبیین اصول یادشده می‌فرماید: «دشمن را بشناسید، دشمن را بشناسید. یکی از خطراتی که هر ملتی را تهدید می‌کند این است که دشمن خودش را نشناسد، دشمن خودش را دشمن نداند؛ یا دوست بداند یا بی‌طرف بداند؛ این خطر خیلی بزرگی است. این خواب‌رفتگی است. هم دشمن را بشناسید، هم روش‌های دشمنی‌اش را بشناسید؛ ببینید چه جوری دشمنی می‌کند. دچار غفلت نشویم؛ اگر غفلت کردیم، غارت خواهیم شد؛ اگر غفلت کردیم، شیخون به ما زده خواهد شد؛ غفلت نکنیم.» (بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی: ۱۳۹۶/۰۷/۲۶).

با توجه به تأکیدات معظم له در باب لزوم آمادگی در مقابل برنامه‌های دشمن قسم‌خورده، در ادامه به بررسی اهم راهکارهای دفاعی و مقابله با عملیات روانی از منظر ایشان و تحلیل قرآنی آن پرداخته می‌شود.

۱. اتکال به قدرت لایزال الهی

از جمله موارد مهمی که حضرت امام خامنه‌ای در جنگ علیه دشمن و مبارزه در برابر آن مطرح می‌کند توجه و توکل به قدرت لایزال الهی است. ایشان به صراحت به این نکته اشاره کرده و می‌فرماید: «آن نیرویی که انسان را در مقابل همه‌ی قدرت‌ها باقوت کامل نگه می‌دارد، توکل به خداست.» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان بسیج: ۱۳۷۱/۰۸/۲۷). در بیان دیگری نیز در باب لزوم توکل بر خدا می‌فرمایند: «خطاست اگر تصور کنیم بدون تکیه‌ی به قدرت الهی، بدون استمداد از قدرت الهی، خواهیم توانست قدمی از قدم برداریم.» (بیانات در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور: ۱۳۹۰/۱۰/۰۷).

این بیانات امام خامنه‌ای برگرفته از گزاره‌ها و آیات قرآنی کریم است. خداوند متعال در قرآن کریم در توصیه به پیامبر اکرم می‌فرماید: «فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» (توبه/۱۲۹).

در این آیه شریفه خداوند متعال به پیامبر اکرم می‌فرماید اگر مشرکان و منافقان از پذیرش و ایمان تو سرباز زدند و آنان بر علیه تو شده و راه دشمنی با تو را انتخاب کردند (زمخشری، ۱۴۰: ۳۲۵/۲) در این صورت به خدا توکل کن و بگو برای نجات از کید و مکر و دشمنی دشمنان، خداوند مرا کفایت می‌کند (میبدی، ۱۳۷۱: ۲۴۱/۴).

جمله «علیه توکلت» مفید حصر است یعنی فقط و فقط بر خدا توکل می‌کنم نه کس دیگری که تعلیل این نکته هم در جمله «لا اله الا الله» یعنی چون پادشاه و خدایی جز خداوند سبحان نیست پس لذا او مرا کفایت می‌کند و فقط به او توکل می‌کنم. (ر.ک: طباطبایی، ۱۳۹۰: ۴۱۲/۹). پس بر اساس این آیه شریفه تنها کسی که می‌توان در همه عرصه‌ها بر او تکیه کرد خداوند متعال است.

همچنین قرآن کریم به مؤمنانی که ماشین تبلیغاتی دشمن به دنبال آن است که قدرت و توانایی دشمنان را در برابر آنان، بزرگ جلوه دهد، توصیه به توکل کرده و می‌فرماید: «الَّذِينَ قَالَ

لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (آل عمران/ ۱۷۳).

بر اساس این آیه شریفه برخی جهت تخریب روحیه مسلمانان و نیز انجام عملیات روانی، به مسلمانانی که قصد تعقیب و جنگ علیه مشرکان را داشتند، هشدار داده و گفتند مشرکان علیه شما تجمع کرده پس از آنان بترسید. اما مسلمانان در پاسخ به این عملیات روانی دشمنان، روحیه بالای خود را نشان داده و اعلام کردند که خدا ما را کافی است و به او توکل می‌کنیم. در اینکه چه کسی این حرف را به مسلمانان رساند تا آنان را بترساند اختلاف نظر وجود دارد. ر.ک: طبرسی، ۱۳۷۲: ۸۸۸/۲ اما قدر متیقن این است که دشمن قصد داشت با انجام عملیات روانی، مسلمانان را از مبارزه و مقابله با خود بترساند.

از این رو یک از مهم‌ترین و اساس‌ترین راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن، اتکال به قدرت قادر مطلق است. البته بی‌تردید همان‌گونه که حضرت امام خامنه‌ای گوشزد می‌کنند (ر.ک: بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام: ۱۳۹۵/۰۳/۰۳) توکل بر خدا به این معنا نیست که ما دست بر دست بگذاریم و همه چیز را به خدا بسپاریم بلکه توکل بدین معناست که ما سعی و تلاش خود را داشته باشیم و در عین حال از قدرت الهی غافل نباشیم و یقین داشته باشیم که خداوند ما را یاری و کمک خواهد کرد.

۲. امیدآفرینی میان جامعه

یکی از مهم‌ترین اهداف دشمنان از انجام جنگ و عملیات روانی علیه انقلاب اسلامی، ایجاد یأس و ناامیدی میان آحاد جامعه است. از این رو امام خامنه‌ای به عنوان یک فرمانده مدبر و آینده‌نگر، از یکسو خطر یأس و ناامیدی را به همگان گوشزد می‌کند و ناامیدی از آینده را سم مهلک همه فعالیت‌ها می‌داند (ر.ک: بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها: ۱۳۸۸/۰۶/۰۸) و از گرفتن امید از یک ملت به عنوان یکی از راهکارهای متوقف کردن آن ملت یاد می‌کند (بیانات

در دیدار نیروهای مسلح منطقه‌ی شمال کشور و خانواده‌های آنان: ۱۳۹۱/۰۶/۲۸) و نیز القای ناامیدی را کار دشمن دانسته و فرمود: «امید مهم‌ترین ابزار پیشرفت است و دشمن روی این متمرکز شده؛ دشمن از همه‌ی توان دارد استفاده می‌کند برای القای ناامیدی، برای القای بن‌بست.» (بیانات در دیدار مردم اصفهان: ۱۴۰۱/۰۸/۲۸) و از سوی دیگر اهمیت امید و امیدآفرینی را مورد تأکید قرار داده و می‌فرماید: «آن چیزی که جنگنده را، رزمنده را در جبهه نگه می‌دارد، امید است. باید امید داشته باشد، بداند که می‌تواند به پیروزی برسد. این امید را باید زنده نگه داشت» (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری: ۱۳۸۹/۰۶/۲۵).

امام خامنه‌ای با بر شمردن اهمیت حضور مردم در صحنه به عنوان عامل اصلی پیروزی، امید و اطمینان مردم را عامل اصلی حضور آنان در صحنه می‌داند. (همان).

یکی از آثار سوء ناامیدی که دشمن نیز به دنبال تحقق آن است، گرفتن روحیه کار و جهاد است به گونه‌ای که فرد صرفاً افسوس خورده و از حرکت بازمی‌ماند و لذا امام علی علیه‌السلام در حدیث گوه‌ربار خود در توضیح قلب که عضو اساسی بدن است می‌فرماید: «... وَإِنَّ مَلَكَهُ الْيَأْسُ فَتَلَّهُ الْأُسْفُ...» (کلینی، ۱۴۰۷: ۲۱/۸) آنگاه که ناامیدی بر دل غالب شود، افسوس و اندوه، آدمی را از پای در می‌آورد.

در قرآن کریم و در آیات متعدد و با الفاظ مختلفی از قبیل رجاء، عسی، لعل و در قالب‌های گوناگون، خداوند متعال بندگان خود و مؤمنان را به امید داشتن دعوت و از ناامیدی نهی می‌کند. (زمر/۵۳؛ بقره/۱۸۶؛ عنکبوت/۳۶؛ نمل/۴۶).

از آیاتی که می‌توان جهت امیدآفرینی و تأثیر آن در سعی و تلاش مخاطبین بدان استناد کرد آیه ۸۷ سوره یوسف است. در این آیه شریفه حضرت یعقوب هنگام فرستادن فرزندان خود جهت جستجو و پیدا کردن حضرت یوسف، به آنان امید داده و می‌فرماید: «يَا بَنِي أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» (یوسف / ۸۷).

بر اساس آیه شریفه حضرت یعقوب علیه‌السلام علاوه بر امیدواری به زنده بودن حضرت یوسف، جهت به ثمر رساندن کار و تقویت روحیه فرزندان خود آنان را از ناامیدی منع کرده و در ادامه با بیان این مطلب که ناامیدی از رحمت و نصرت الهی کار کافران است به فرزندان خود امید داده و در بین آنان امیدآفرینی می‌کند. بر همین اساس است که علامه طباطبایی با بهره‌گیری از آیه شریفه می‌نویسد: «هیچ صاحب ایمانی نمی‌تواند و نباید از روح خدا مأیوس و از رحمتش ناامید شود، زیرا یأس از روح خدا و نومی‌داری از رحمتش در حقیقت محدود کردن قدرت او، در معنا کفر به احاطه و سعوی رحمت اوست» (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۱۱/۳۲۰).

۳. عدم انفعال در مقابل دشمن

یکی از اهداف عملیات روانی دشمن به منفعل کردن طرف مقابل و در واقع از بین بردن قدرت مبارزه و تصمیم‌گیری است. حضرت امام خامنه‌ای با توجه به این نکته، همواره خطر انفعال در مقابل را به همگان گوشزد کرده و می‌فرماید: «انفعال در مقابل دشمن، غلط‌ترین کار و بزرگ‌ترین اشتباه است.» (بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا: ۱۳۷۶/۰۲/۱۷).

بی‌تردید در صورت انفعال مراکز فکر و علم در برابر هجمه‌های تبلیغاتی و عملیات روانی و شبهه افکنی دشمنان موجب شکست در برابر آن خواهد و ضروری است نخبگان علمی و مراکز تولیدکننده علم و جهاد علمدار مبارزه باشند و از این‌رو مقام معظم رهبری با گوشزد کردن این مهم به حوزویان به عنوان یکی از مراکز مهم مبارزه با شبهات و عملیات روانی دشمنان این نکته را گوشزد می‌کنند و می‌فرماید: «این همه سؤال در دنیا و در مسائل گوناگون مطرح است؛ پاسخ حوزه چیست؟ نه باید غائب باشد، نه باید منفعل باشد؛ هر دو ضرر دارد.» (بیانات در دیدار طلاب و فضلا و اساتید حوزه علمیه قم: ۱۳۸۹/۰۷/۲۹).

همچنین به متولیان و دست‌اندرکاران امر مهم فرهنگ می‌فرماید: «به‌رحال در مقابل فرهنگ مهاجم، بدترین کار، انفعال است؛ زشت‌ترین کار، انفعال است؛ خسارت‌بارترین کار،

انفعال است. فرهنگ مهاجم نباید ما را منفعل بکند.» (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی: ۱۳۹۲/۰۹/۱۹).

امروزه به لطف انقلاب اسلامی ایران و با تکیه بر الطاف الهی سربازان خدا منفعل نبوده بلکه در هر زمینه‌ای حاضر و مشغول می‌باشند. از این رو است که امام خامنه‌ای به صراحت به دشمنان انقلاب هشدار می‌دهد که دوران بزن و در رو گذشته است و هر حرکتی از دشمنان با پاسخ کوبنده روبرو خواهد شد. (بیانات در دیدار کارگزاران نظام: ۱۳۸۶/۰۶/۳۱).

این اندیشه امام خامنه‌ای بر خواسته از دستور صریح قرآن کریم است که مسلمانان را به عدم انفعال و مبارزه بر علیه دشمنان فرامی‌خواند و می‌فرماید: *فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ* (بقره/۱۹۴). در این آیه شریفه با اشاره به حرمت جنگ در ماه‌های حرام در عین حال به مسلمانان اجازه داده می‌شود که حتی اگر در این ماه‌ها نیز تعرض و جنگی علیه شما از سوی دشمنان انجام شد شما هم مقابله به مثل کنید و در همین ماه‌های حرام به مبارزه با آنان برخیزید (ابن جوزی، ۱۴۲۲: ۱۵۷/۱) نه اینکه انفعال داشته و هیچ کاری نکنید.

از این رو است خداوند متعال مجاهدین در راه خدا و اسلام را بر کسانی که در خانه نشسته و کاری انجام نمی‌دهد فضیلت و برتری داده است و در قرآن کریم می‌فرماید: *فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا* (نساء/۹۵).

بر اساس آیه شریفه کسی که به هر نحوی و با هر وسیله‌ای اعم از مال و جان در مقابل تجاوز و تعدی دشمن مقاومت می‌کند و به مبارزه برمی‌خیزد برتری دارد نسبت به کسانی که منفعل شده و در خانه خود نشسته و کاری در این زمینه نمی‌کنند.

با توجه به اهمیت این نکته است که راهبرد عدم انفعال و واکنش سریع به تعدی و تجاوز دشمنان یکی از راهبردهای مهم در مکتب دفاعی امام خامنه‌ای است که این امر در وقایع مختلفی خود را نشان داده است از جمله در حادثه توقیف کشتی آمریکایی توسط دریادلان سپاه پاسداران

انقلاب اسلامی و موشک‌باران پایگاه نظامی آمریکا در عراق در پاسخ به ترور سردار دل‌ها سردار قاسم سلیمانی.

۴. بهره‌گیری از نیروهای شایسته و توانمند

قدرت، قوت، اعتبار و آبروی یک کشور به نیروی انسانی آن کشور است. (ر.ک: بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان: ۱۳۹۶/۰۲/۱۷). از سوی دیگر داشتن نیروهای شایسته و توانمند یکی از مؤلفه اصلی تشکیل تمدن است و اگر نیروی انسانی شایسته وجود نداشته باشد تمدنی تشکیل نمی‌شود (ر.ک: بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان: ۱۳۹۸/۰۲/۱۱). امام خامنه‌ای وجود نیروی انسانی شایسته و متخصص را از ضروریات دانسته و می‌فرماید: «ما ملتی هستیم با آرمان‌های بلند، با حرف‌های بزرگ، با قلّه‌های ترسیم‌شده‌ای - که می‌خواهیم خودمان را به این قلّه‌ها برسانیم. این احتیاج دارد به انسان‌های صبور، عاقل، متدین، اهل ابتکار، اهل اقدام، دور از تنبلی، مهربان، عطوف، دارای حلم، دارای شجاعت، با رفتارهای مؤدبانه، پرهیزگار و انسان‌های که درد دیگران، درد آن‌ها محسوب بشود.» (بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان سراسر کشور: ۱۳۹۷/۰۲/۱۷).

تربیت و بهره‌گیری از نیروی انسانی شایسته، متخصص، متعهد و توانمند یکی از راهکارهای دفاعی در برابر عملیات‌های روانی دشمنان است. از این رو ولی امر مسلمین در حکم انتصاب شورای عالی فضای مجازی، این نکته را مورد تأکید قرار داده و تربیت سرمایه‌های انسانی متعهد، متخصص و کارآمد مورد نیاز در بخش‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، محتوایی و خدماتی در تمامی ابعاد فضای مجازی را از وظایف شورای عالی فضای مجازی بیان می‌کنند. (حکم انتصاب اعضای شورای عالی فضای مجازی: ۱۳۹۴/۰۶/۱۴).

این اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای مستنبط از آیات و حیانی است که خداوند متعال در قرآن کریم نیز بر بهره‌گیری از نیروهای شایسته و توانمند در مقابله با دشمنان تأکید دارد. در جریان

جنگ طالوت و جالوت زمانی که بنی اسرائیل درخواست یک فرمانده نظامی جهت مبارزه با جالوت می‌کنند، خداوند طالوت را به عنوان فرمانده آنان مقرر می‌سازد که این باعث اعتراض و بنی اسرائیل که خود را شایسته‌تر می‌دانستند قرار گرفت. خداوند متعال در جواب به این اعتراض بنی اسرائیل به شایستگی و توانمندی حضرت طالوت اشاره کرده و این امر را دلیل فرماندهی ایشان اعلام کرده و می‌فرماید: **إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ** (بقره/۲۴۷).

در روایات متعددی نقل شده است که حضرت طالوت به لحاظ بدنی و شجاعت و دانش نسبت به آنان برتری داشته است و فقط از لحاظ مادی و ثروت فقیر بوده و لذا مورد اعتراض قرار گرفت (ر.ک: قمی، ۱۳۶۳: ۸۱/۱؛ سیوطی، ۱۴۰۴: ۳۱۶/۱) اما آنچه که برای یک فرمانده نظامی و جنگی ضروری است مال و ثروت نیست بلکه همان شجاعت و دانش است و به همین دلیل خداوند متعال حضرت طالوت را به عنوان فرمانده آنان انتخاب می‌کند.

همچنین حضرت موسی هنگامی که مأمور به تبلیغ و مبارزه با فرعون شد از خداوند متعال درخواست همراهی حضرت هارون را به عنوان همراه و معین مطرح کرد و در تبیین دلیل این درخواست بر شایسته و توانمندی حضرت هارون تأکید کرده و فرمود: **وَإِخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ** (قصص / ۳۴). از آنجا که تبلیغ و تبیین نیاز به زبان رسا و گویا دارد و حضرت موسی به دلیل مشکلی که در گفتار داشت (طوسی، بی تا: ۱۵۰/۸) نمی‌توانست که آن‌طور که باید در بدو امر سخن براند و ممکن بود دشمن از این نکته استفاده کرده و دست به عملیات روانی زده و حضرت را تکذیب کنند، حضرت هارون را که بیانی رساتر و شیواتری داشت به عنوان همراه و یاور خود انتخاب می‌کند که تا بتوان به نحو احسن به پیام الهی را به مردم رساند و در برابر عملیات روانی آنان ایستادگی کرد.

در نتیجه جهت مبارزه با عملیات روانی دشمنان یکی از راهکارها در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای شایسته‌سالاری و بهره‌گیری از نیروهای شایسته و خیره و توانمند در این عرصه است.

۵. جهاد تبیین

هدف اساسی دشمن در عملیات روانی، تأثیرگذاری بر افکار عمومی و نیز القاء شبهات مختلف و ابهام‌آفرینی نسبت به مسائل اساسی است. از این رو تبیین صحیح و درست مسائل از یک سو و پاسخگویی به شبهات مختلف در عرصه‌های مختلف فرهنگی و سیاسی و به عبارت دیگر جهاد تبیین یکی از مهم‌ترین راهکارهای مبارزه با عملیات روانی دشمنان در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای است. ولی امر مسلمین جهان با توجه به فضای موجود و شبهه افکنی از سوی دشمنان می‌فرماید: «جهاد تبیین را جدی بگیرید، شبهه زدایی از ذهن مخاطبین را جدی بگیرید. شبهه از جمله‌ی چیزهایی است که عرض کردیم مثل موریانه است؛ دشمن به این موریانه‌ها دل بسته. شبهه ویروس است، مثل همین ویروس کرونا؛ وقتی که وارد شد، خارج شدنش مشکل است، جزو بیماری‌های مسری هم هست، سرایت هم می‌کند.» (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵).

ایشان با تأکید بر انجام این فریضه از سوی همگان به‌خصوص ... نسبت به ترک و عواقب ترک آن هشدار داده و می‌فرماید: «اگر جهاد تبیین به‌درستی صورت نگیرد، دنیامداران حتی دین را هم وسیله‌ی هوسرانی و شهوت‌رانی خودشان قرار خواهند داد؛ یعنی اگر من و شما کارمان را درست انجام ندهیم، آن که برایش صرفاً دنیا مطرح است - دنیای شخص خودش، یعنی هوس‌های خودش، آرزوهای خودش، خواسته‌های شخصی خودش - حتی دین را هم در خدمت خواهد گرفت.» (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

لزوم جهاد تبیین برگرفته از گزاره‌های و حیانی است که امام خامنه‌ای نیز در یکی از بیانات خود به این نکته اشاره کرده و جهاد تبیین را برگرفته از وصیت امام علی علیه‌السلام در باب جهاد با اموال و جان و زبان در راه خدا، می‌داند. (همان).

بی‌تردید در این برهه حساس اهمیت جهاد تبیین دوچندان شده و وظیفه اصلی این امر را نیز خواص و نخبگان به عهده‌دارند که بدون هیچ تعصب و تعلقات جناحی، حقایق را بیان کنند (بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر: ۱۳۸۸/۰۵/۰۵).

در قرآن کریم بیش از ۳۰۰ بار واژه «قُل» استفاده شده است که این امر نشان از اهمیت تبیین دارد. بی‌تردید اگر نتوانیم آن طور که باید مسائل را تبیین کنیم، دشمن به هدف خود که همان القای شبهه و دگرگون جلوه دادن حقیقت است، خواهد رسید و امام خامنه‌ای نسبت به امر هشدار داده می‌فرماید: «بدون تبیین حقیقت، افکار عمومی در ظلمت و فضای غبارآلود باقی خواهد ماند و دشمن سوءاستفاده خواهد کرد» (بیانات در دیدار مسئولان دستگاه قضایی: ۱۳۸۲/۰۴/۰۷).

یکی از وظایف اصلی و مهم پیامبران در مبارزه با طواغیت زمانه و نیز فرهنگ غلط آن که قرآن کریم بدان اشاره می‌کند تبیین است. خداوند متعال خطاب به پیامبر اکرم می‌فرماید: وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (نحل / ۶۴). بر اساس آیه شریفه تبیین حقایق موجب تنویر اذهان و از بین رفتن اختلافات و خرافات می‌شود و در نتیجه تیر دشمن به سنگ خورده و به هدف خود که همان ترویج فضای غبارآلود و ایجاد اختلاف به واسطه آن است نمی‌رسد.

۶. خودباوری و اعتماد به نفس

از جمله اموری که دشمنان در عملیات روانی خود علیه انقلاب اسلامی و مسلمانان جهان هدف قرار می‌دهد، خودباوری و اعتماد به نفس است. بی‌تردید کسی که اعتماد به نفس و خودباوری نداشته باشد، نمی‌تواند واکنش و عملکرد لازم را در مقابل دشمن داشته باشد و در نتیجه همواره در مقابل دشمن مغلوب می‌شود و همیشه خود را وابسته به دیگران می‌بیند. حضرت امام خامنه‌ای به عنوان رهبری بصیر و دقیق در این زمینه می‌فرماید: «برادران عزیز، خواهران عزیز!

بدانید امروز بیشترین نقشه‌ی دشمنان، این کارهای عظیم، متوجه این است که ملت ایران این اعتمادبه‌نفسی را که دارد از دست بدهد.» (بیانات در دیدار اعضای شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی: ۱۳۹۶/۱۰/۰۶).

در بیان دیگری نیز به این مهم اشاره کرده و می‌فرماید: «اعتمادبه‌نفس، اعتماد به مسئولین کشور، اعتماد به دولت، همان چیزی است که دشمنان می‌خواهند نباشد.» (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی: ۱۳۸۶/۰۱/۰۱).

لذا در دکترین دفاعی امام خامنه‌ای، خودباوری و اعتمادبه‌نفس میان مردم و مسئولین و نخبگان جامعه یکی از ضروریات و راهکارهای مهم در برابر عملیات روانی دشمنان است. از این روست که ایشان پیشرفت در عرصه‌ها مختلف را معلول اعتمادبه‌نفس می‌دانند. (ر.ک: بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله): ۱۳۹۰/۰۳/۱۴) و عمده دلیل ذلت و مقهور دست دشمن شدن برخی از ملت‌ها را نداشتن اعتماد نفس میان مسئولین آن ملت‌ها مطرح می‌کنند. (ر.ک: بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت: ۱۳۸۷/۰۹/۲۴).

در قرآن کریم خداوند متعال با اشاره به این قاعده که انسان هر چه تلاش کند به همان مقدار دست می‌یابد می‌فرماید: وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (نجم/۳۹). از سوی دیگر خداوند متعال بدین جهت که آدمی بتواند اعتمادبه‌نفس خود را به دست آورد به مواردی که موجب تقویت اعتمادبه‌نفس می‌شود اشاره می‌کند از جمله خلیفه خدا بودن (بقره/ ۳۰)، کرامت و ارجمندی انسان (اسراء/ ۷۰)، داشتن قدرت اراده و اختیار (انسان/ ۳)، خلقت و آفرینش زمین و آسمان‌ها برای وی (بقره/ ۲۹)، بهترین ساختار در خلقت (تین/ ۵) و غیره.

قرآن کریم در جریان مبارزه حضرت موسی با فرعون و ساحران به این نکته اشاره می‌کند که خداوند به جهت دادن اعتمادبه‌نفس بیشتر به حضرت موسی مبنی بر پیروزی حضرت در برابر کید و سحر دشمنان می‌فرماید: قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى (طه/ ۶۸).

این امر نشان از اهمیت بالای لزوم اعتماد به نفس هنگام مبارزه با دشمن و مقابله با عملیات روانی دشمنان، دارد که امام خامنه‌ای نیز به صورت کامل به تبیین آن پرداختند.

۷. شناخت نقاط قوت و ضعف

یکی از مهم‌ترین عوامل پیروزی در برابر هجمه‌های گوناگون دشمنان به خصوص هجمه‌های تبلیغاتی، شناخت نقاط قوت و ضعف خود و دشمن است. در وهله اول ضروری است قوت و ضعف خود را بشناسیم تا با استفاده از نقاط قوت و نیز رفع ضعف‌های موجود، جلوی موفقیت حمله و هجمه دشمن را بگیریم. و از دیگر سو لازم است نقاط قوت و ضعف دشمن را نیز شناسایی و بررسی قرار دهیم تا بتوانیم به بهترین وجه با آن به مبارزه برخیزیم.

کار دشمن این است که نقاط ضعف را بزرگ جلوه دهد و نقاط قوت را سانسور کند. از این رو امام خامنه‌ای می‌فرماید: «امروز یک شبکه‌ی تبلیغاتی بسیار عظیم با هزاران رسانه از انواع گوناگون رسانه‌ها در دنیا مشغول به کار است، برای اینکه اثبات کند که در ملت ایران، در کشور ایران پیشرفتی صورت نمی‌گیرد؛ پیروزی‌های ملت را انکار کنند؛ اگر ضعف‌های وجود دارد، این ضعف‌ها را بزرگ و عمده کنند و در مقابل چشم همه قرار دهند؛ اما قوت‌ها و نقاط جوشش را - که در سراسر کشور و در هر گوشه و کنار، خود را به انسان‌های منصف نشان می‌دهند - از چشم‌ها پنهان کنند.» (بیانات در حرم مطهر رضوی: ۱۳۹۲/۰۱/۰۱).

اما در مقابله با آن ضروری است ما خود به شناسایی نقاط قوت ضعف پرداخته و آن را برطرف کنیم در غیر این صورت ضربه خواهیم خورد که مقام معظم رهبری نیز بر این نکته تأکید داشته و می‌فرماید: «اما نقاط ضعف هم داریم. اگر نقاط منفی را نبینیم، ضعف‌های خودمان را نشناسیم، یقیناً ضربه خواهیم خورد.» (بیانات در دیدار مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰/۰۵/۱۶).

از نگاه رهبر انقلاب حفظ حیثیت و کیان انسانی، اسلامی، انقلابی و فرهنگ ملی یک ملت در گرو مقاومت در مقابل تهاجم و نیز تهاجم به نقاط ضعف دشمن است (ر.ک: بیانات در دیدار جمعی از آزادگان، ۲۶ / ۰۵ / ۱۳۷۱) که تهاجم به نقاط ضعف دشمن مبتنی بر شناخت این نقاط هست. در صورت عدم شناخت درست دشمن ممکن است آتش توپخانه تبلیغات و گفتگو و عمل ما جایی را مورد اصابت قرار دهد که دوستان جمع‌اند نه دشمنان. (ر.ک: بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر: ۰۵/۰۵/۱۳۸۸).

بنابراین شناخت نقاط قوت و ضعف دشمن از دو جهت دارای اهمیت هست: اول از این جهت که بتوان بر آن نقاط ضعف رخنه کرد و از این طریق دشمن را به عقب راند. دوم به جهت حفظ آمادگی برای دفاع در مقابل دشمن، پس شناخت نقطه قوت دشمن نیاز هست، همان‌طور که شناخت نقاط ضعف آن نیاز است.

امام خامنه‌ای به‌عنوان یک مفسر و اسلام‌شناس، دیدگاه و نظریاتش مبتنی بر آیات زیادی است که در ادامه به چند نمونه‌ای آن‌ها اشاره می‌شود. «وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْمُونًا فَإِنَّهُمْ يَأْمُونُ كَمَا تَأْمُونُ وَ تَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَ كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا». (نساء/۱۰۴). از نظر قرآن کریم توجه به نقاط قوت ضعف دشمن، از عوامل تقویت روحیه و رفع ضعف و سستی از امت است، به همین خاطر در این آیه به نقاط ضعف دشمن اشاره نموده است خداوند منان در این آیه مسلمانان را مخاطب قرار داده است و آن‌ها را از نشان دادن ضعف و سستی در مقابل دشمن بر حذر داشته است. خداوند می‌گوید: چرا شما ضعف را می‌پذیرد؟ در حالی که امید به رحمت و نصرت الهی دارید که نقطه قوت است. اما دشمنان این امید را ندارند و به ذهن آن‌ها هم خطور نمی‌کند و آنچه به ذهن آن‌ها خطور نمی‌کند، عبارت است از غلبه دین شما که دین حق است، بر سایر ادیان و نیز ثواب و پاداش بزرگی اخروی که آن‌ها از آن سردر نمی‌آورند، چه رسد که امیدی به آن داشته باشند. (آلوسی، ۱۴۱۵: ۳/۱۳۳). در تفسیر فتح القدیر درباره تعلیل برای نهی از سستی در تعقیب دشمن آمده است: این رنج و مشقت مشترک بین و شما و

دشمن هست پس آن‌ها اولی به صبر نیستند، علاوه بر اینکه شما مزیتی دارید که آن‌ها ندارند و در آن‌ها پیدا نمی‌شود و آن مزیت شما امید داشتن شما به اجر و پاداش خداوند است که آن‌ها چنین امیدی ندارند، پس شما سزاوارتر به صبر هستید و روحیه‌ای شما قوی هست؛ زیرا که مرگ از نظر شما غنیمت و از نظر کفار و دشمنان اسلام غرامت هست. (شوکانی، ۱۴۱۴: ۱/ ۵۸۹). در حقیقت در این آیه برای تقویت روحیه‌ای مسلمانان دو دلیل ذکر شده است یک دلیل این است که نقطه مشترک مسلمانان و دشمنان اسلام هست و آن حصول رنج و مشقت هست. دوم این که علاوه بر اشتراک حصول رنج بین شما و دشمنان اسلام، شما یک مزیت دارید که کفار و مشرکین آن را ندارند و آن اقرار مسلمانان به ثواب، عقاب، حشرونشر هست. (فخر رازی، ۱۴۲۰/ ۱۱/ ۲۱۰). بنابراین تأکید امام خامنه‌ای بر شناخت نقاط ضعف و قوت دشمن ریشه در آیات قرآن دارد.

در آیه‌ای دیگری نیز خداوند مؤمنین را از نشان دادن ضعف و سستی در مقابله با دشمن بر حذر می‌دارد و دلیلی آن را ایمان آن‌ها ذکر کرده به آن‌ها وعده‌ای پیروزی و برتر بر دشمن را می‌دهد. در واقع قرآن انگشت روی نقطه قوت مسلمانان و ضعف دشمنان اسلام گذاشته است. «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ». (آل عمران، ۱۳۹). در جهاد با دشمنان سستی نکنید. و از آنچه که به پیکرها و یا ثروت‌های شما می‌رسد اندوهگین نشوید، سرانجام شما پیروز و منصور خواهید بود. (طبری: ۴/ ۶۶). در پیش دشمنان اظهار ضعف نکنید، حزن و اندوهتان را در نزد آن‌ها ظاهر نکنید، در حالی که شما با آن‌ها فرق دارید و در هر حال به آن‌ها غالب می‌شوید اگر خداوند و رسول خدا را باور داشته باشید. پس کسی که این صفت را داشته باشید اظهار ضعف و حزن نمی‌کند بلکه به خدا قویاً اطمینان دارد. (سزواری، ۱۴۱۹: ۱/ ۷۳). در این آیه هم خداوند به بیان نقطه ضعف دشمن و نقطه قوت مسلمانان پرداخته است. در حقیقت این یک نوع جنگ روانی است که بیان نقاط قوت مسلمانان برای تضعیف روحیه‌ای دشمن و بیان نقاط ضعف دشمن برای تقویت روحیه‌ای مسلمانان صورت گرفته است.

بارها این مطلب بیان گردیده است که همان طور که در جنگ فیزیکی و نظامی لازم است که انسان نسبت به نقاط ضعف و قوت دشمن آگاهی داشته باشد، موقعیت جغرافیایی، سوق الجیشی دشمن را بشناسد، نسبت به امکانات نظامی و تعداد نیروی انسانی آن آگاه باشد، می‌توان به تناسب قدرت دشمن خود را تقویت کرد و از منافذ و مکان‌های نفوذ، رخنه کرد و دشمن را ضربه زد. در جنگ روانی هم همین طور هست، وقتی نقاط ضعف دشمن شناخته شود که در این چند آیه به آن‌ها اشاره گردید از لحاظ روانی می‌شود دشمن را به هم ریخت و بجای پذیری، اثرگذار بود.

در آیات مختلفی از قرآن کریم خداوند متعال نقاط ضعف دشمنان و نقاط قوت مسلمان را اشاره کرده است از جمله می‌فرماید: «تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ». (حشر/ ۱۴). از جمله نقطه ضعف دشمن در آیه تضاد منافع دشمنان دانسته شده که خداوند به آن اشاره کرده است، می‌فرماید: به‌ظاهر آن‌ها که می‌نگری آن‌ها را متحد الهی. می‌پنداری درحالی که دل‌هایشان پراکنده است، این به خاطر آن است که آن‌ها قومی هستند که تعقل نمی‌کنند. به این ترتیب انسجام ظاهری افراد بی‌ایمان و پیمان و وحدت نظامی و اقتصادی آن‌ها هرگز نباید ما را فریب دهد، چرا که در پشت این پیمان‌ها و شعارهای وحدت، دل‌های پراکنده‌ای قرار دارد و دلیل آن هم روشن است، زیرا هر کدام حافظ منافع مادی خویش‌اند و می‌دانیم منافع مادی همیشه در تضاد است، درحالی که وحدت و انسجام مؤمنان بر اساس اصولی است که تضاد در آن راه ندارد، یعنی اصل ایمان و توحید و ارزش‌های الهی. در تفسیر صافی به این تضاد منافع اشاره گردیده است. ایشان می‌گویند: «تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا» گمان می‌کنید که آن‌ها متحد و متفق هستند در حالی قلباً آن‌ها متفرق بوده و درون تضاد دارند به دلیل اختلاف عقاید و مقاصدشان. (فیض کاشانی، ۱۴۱۵: ۱۵۸/۵). جواد مغنیه نیز می‌گوید: آن‌ها در عده و عدد قوی هستند و لیکن منافع و خواسته‌های آن‌ها بینشان تفرقه ایجاد می‌کنند پس آن‌ها منحل، رسوا می‌شوند اگرچه تظاهر به الفت و محبت نمایند نسبت به یکدیگر چون هر کس منافع خاص خودش را دارد. (مغنیه: ۷/

۲۹۱). اگرچه آمریکا و رژیم صهیونیستی تظاهر به وحدت می‌کنند ولیکن واقعیت این است که هر کدام منافع به‌خصوص خودش را دارد، هر گاه منافع آمریکا در عدم همراهی اسرائیل باشد رهایش می‌کند، چنانچه غرب ادعای همراهی با او کراین را دارد ولیکن در عمل چندان از پشتش برنیامدند. پس دشمنان اسلام تضاد منافع دارند که این تضاد منافع از نقاط ضعف دشمن هست و خداوند هم روی این نقطه ضعف آن‌ها انگشت گذاشته است.

۸. بصیرت‌افزایی

دشمنان اسلام جنگ روانی را با شیوه‌های مختلف جهت، اثرگذاری بر افکار، احساسات، مواضع و رفتار افراد یک جامعه طراحی و اجرا می‌کنند که اگر جامعه بخواهد مصونیت داشته باشد، نیاز به واکسیناسیون دارد و اگر واکسینه نشود، مصونیت ندارد. از جمله واکنش‌های جامعه در قبال جنگ روانی دشمن، بصیرت‌افزایی هست. جامعه‌ای که مردم آن از بصیرت و بینش کافی برخوردار باشند، از اثرات جنگ و عملیات روانی دشمن در امان هستند.

رهبر حکیم و فرزانه انقلاب در باب اهمیت بصیرت می‌گوید: «بصیرت وقتی باشد، غبار آلودگی فتنه نمی‌تواند آن‌ها را گمراه کند و آن‌ها را به اشتباه بیندازد. اگر بصیرت نباشد انسان ولو با نیت خوب، در راه بد قدم می‌گذارد». (بیانات در دیدار مردم چالوس و نوشهر، ۱۵/۷/۱۳۸۸). رهبر انقلاب مهم‌ترین ابزار پیروزی در جنگ نرم را بصیرت می‌دانند که عملیات روانی هم بخشی از جنگ نرم هست، ایشان می‌گویند: «اگر من بخواهم یک توصیه به شما بکنم، آن توصیه این خواهد بود که بصیرت خودتان را زیاد کنید؛ ... بلاهایی که بر ملت‌ها وارد می‌شود، در بسیاری از موارد، بر اثر بی‌بصیرتی است. بصیرت خودتان را بالا ببرید. آگاهی خودتان را بالا ببرید». (در دیدار با اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر: ۱۳۸۸/۰۵/۰۵). ایشان به سخنی از امام علی(ع) شخصیتی که بر اثر بی‌بصیرتی جامعه به ویژه خواص بیشترین خون دل‌ها را خورده است، استشهد می‌کنند و می‌گویند: من مکرر این جمله امیرالمؤمنین (ع) را در گفتارها

بیان کردم که فرمود: «وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعَلَمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصْرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمَ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ». (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳). و این پرچم را حمل نتواند کرد، مگر کسی که بینا و شکیبیا باشد و جای حق را بشناسد. (سخنرانی در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۲۶/۱/۱۳۷۰).

ایشان بصیرت را همانند قطب نمایی می‌دانند که در اوضاع پیچیده امروز جهت حرکت نیاز است (ر.ک: بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر: ۱۳۸۸/۰۷/۱۵) و از این رو بی‌بصیرتی را نیز یکی از دلایل مهم شکست جوامع می‌دانند که به عنوان مثال به دوران امام علی و امام حسن علیهما السلام استشهد می‌کنند. (ر.ک: سخنرانی در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۲۶/۱/۱۳۷۰).

رهبر حکیم و فرزانه انقلاب علاوه بر بصیرت عموم مردم، تأکید ویژه بر بصیرت‌افزایی خواص دارند. غفلت خواص و نیز حملات و هجمه‌های دشمن علیه خواص جهت تغییر و عوض کردن ذهن خواص و همچنین تأثیرگذاری خواص بر عامه مردم از جمله دلایلی است مقام معظم رهبری جهت لزوم بصیرت‌افزایی خواص مطرح کرده و می‌گوید: «امروز به گمان من هدف و آماج دشمن، خواص است. آماج دشمن، خواص است. می‌نشینند طراحی می‌کنند تا ذهن خواص را عوض کنند برای اینکه بتوانند مردم را بکشانند، چون خواص تأثیر می‌گذارد و در عموم مردم نفوذ کلمه دارند. یکی از وظایف اصلی امروز من و شما همین است. ما بصیرت خودمان را در مسائل گوناگون تقویت کنیم تا بتوانیم انشاء الله بصیرت مخاطبان و مستمعان خودمان را هم زیاد کنیم». (بیانات در دیدار خبرنگاران رهبری، ۲/۷/۱۳۸۸).

با توجه به بیانات مورد اشاره و دیگر بیانات امام خامنه‌ای، می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمنان در دکترین دفاعی امام خامنه‌ای، بصیرت و بصیرت‌افزایی است که امر برگرفته از آموزه‌های وحیانی است که خود امام خامنه‌ای به برخی از آن در بیانات خویش بدان اشاره داشته است و در این بخش از نوشتار به برخی دیگر مستندات قرآنی این اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای اشاره می‌شود.

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ». (یوسف / ۱۰۸). خداوند متعال در این آیه شریفه به پیامبر (ص) مأموریت می‌دهد که آیین و روش خودش را مشخص کند و دستور این است که بگو: راه و طریقه من دعوت همگان به سوی خدا است، من و پیروانم از روی بینش، شناخت و آگاهی به دعوت می‌پردازیم، یعنی دعوت ما از روی تقلید و پیروی کورکورانه از دیگران نیست. از عطف پیروانش به خود پیامبر (ص) این معنا به دست می‌آید که پیروان آن بزرگوار نیز مکلف هستند که بصیرت را کسب نموده و دعوت آن‌ها از روی بصیرت باشد. شیخ طوسی در تفسیر این آیه می‌گوید: من مردم را با شناخت و معرفت و همواره داشتن حجت و برهان دعوت می‌کنم و پیروان من همین طور مردم را مانند من دعوت کنند. (طوسی، بی‌تا: ۶ / ۲۰۵). بصیرت یعنی انسان از راهی که در آن ره سپار هست شناخت کافی داشته باشد، دلیل و حجت همراهش باشد. علامه طباطبایی می‌گوید: خدای سبحان بعد از آنکه فرمود ایمان محض و توحید خالص بسیار عزیز الوجود و اندک است، و هر کسی بدان نمی‌رسد، با اینکه ایمان و توحید، حق و حقیقت صریح و واضحی است که آیات آسمان‌ها و زمین بدان دلالت می‌کنند، اینکه رسول خدا (ص) را مأمور نموده تا راه خود را اعلام بدارد، و آن عبارت است از دعوت به چنین توحیدی، دعوتی که از روی بصیرت است. (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۱۱ / ۲۷۷). پس بدون بصیرت طی کردن هیچ مسیری ممکن نیست. قرآن خود را منبع بصیرت می‌داند و به انسان‌ها دستور می‌دهد که هرگاه دشمنان اسلام دست به تبلیغات منفی زدند و جنگ روانی به راه انداختند، از بصیرت که پیروی از قرآن و کلام وحی هست، بهره گیرند، چنانچه در آیه ذیل می‌گوید: «وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّيكُمْ». (اعراف / ۲۰۳).

خداوند در این آیه به پیامبر دستور می‌دهد که در پاسخ استهزاء کنندگان بگو من پیرو وحی هستم و قرآن وسیله روشنایی و بصیرت هست، پس پیروی از قرآن که نشانه بصیرت هست، مانع می‌شود که انسان تحت تأثیر تبلیغات و عملیات روانی دشمن قرار گیرد. در حقیقت این

جنگ روانی هست که از جانب دشمنان به عنوان تمسخر و استهزاء مطرح شده است. گفته شده است که بصائر جمع بصیرت هست که به معنای حجت‌ها و براهین هست. (شوگانی، ۱۴۱۴: ۲/ ۳۱۹). یعنی این کتابی که بر من وحی شده است من از آن پیروی می‌کنم و خودم آن را ابداع نموده‌ام و این قرآن حجت و بینات است که به واسطه آن دیده می‌شود و اشیاء پنهانی را واضح و روشن می‌سازد. (اندلسی، ۱۴۲۰: ۵/ ۲۶۱).

یکی از راه‌ها بصیرت‌افزایی تقوی پیشه کردن است و به دلیل بصیرت آن‌ها گول شیطان را نخورده و تحت تأثیر جوسازی‌های شیطان قرار نمی‌گیرند، «إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ». (اعراف / ۲۰۱). طبری در تفسیر این قسمت آیه «فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ». می‌گوید: «یعنی وقتی به هدایت، بیان و طاعت خداوند بصیرت داشته باشد، از آنچه که شیطان آن‌ها را به سوی آن دعوت می‌کند، دست برمی‌دارند، یعنی دعوت شیطان را نمی‌پذیرند». (طبری، ۱۴۱۲ / ۹ / ۱۰۸). بنابراین انسان بصیر فریب جنگ روانی دشمن را نمی‌خورد، اگر شب و روز آمریکا که مصداق شیطان بزرگ هست علیه مسئولین نظام اسلامی تبلیغ کند مردم با بصیرت مغلوب تبلیغات و جنگ روانی آن نمی‌شوند و دست از آرمان‌های خویش برنمی‌دارد.

پس بصیرت بهترین نقش را در مقابله با جنگ و عملیات روانی دشمنان دارد و لذا رهبر انقلاب بصیرت را یکی از راه‌های مقابله با جنگ و عملیات روانی مطرح می‌کنند. دفاع یعنی اینکه وقتی دشمن به شما هجوم آورد بتوانید پاسخش را بدهید، اگر با تانک و تفنگ هجوم آورد، پاسخ آن را شما هم با تانک و تفنگ می‌دهید ولی وقت با شبهه آفرینی بر شما هجوم می‌آورد، پاسخ دفاع با روشنگری هست و شکافتن ماهیت و حقیقت شبهه است که وقتی بصیرت نباشد، نمی‌توان شبهه را شکافت. و با آن مقابله نمود.

نتیجه

برآیند پژوهش حاکی از آن است که دشمن همواره در صدد ضربه زدن به نظام اسلامی است و در این راه از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کند؛ اما امروزه جنگ نظامی و درگیری‌های فیزیکی جای خود را به جنگ ویرانگرتری داده است چرا که در جنگ‌های فیزیکی صرفاً جسم مورد هدف قرار می‌گرفت اما در این جنگ یعنی جنگ نرم و جنگ روانی شناختی، روح آدمی مورد هدف قرار می‌گیرد و در واقع دشمن به دنبال تأثیرگذاری بر روح و اندیشه و فکر و ذهن مخاطب است و سعی دارد با بهره‌گیری از انواع شیوها و روش‌های جنگ نرم از جمله مهم‌ترین آن یعنی استفاده از عملیات روانی به این هدف دست یازد. در دکترین و اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای در مبارزه و مقابله با عملیات روانی دشمنان راهکارهای مختلف قرآن بنیان مطرح شده است که اهم آن‌ها عبارت است از: اتکال به قدرت لایزال الهی، امیدآفرینی میان جامعه، عدم انفعال در برابر دشمن، بهره‌گیری از نیروهای شایسته و توانمند، جهاد تبیین، خودباوری و اعتماد به نفس، شناخت نقاط قوت و ضعف خود و دشمن و در نهایت بصیرت‌افزایی.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابن جوزی، عبدالرحمن بن علی، ۱۴۲۲، زاد المسیر فی علم التفسیر، بیروت، چاپ اول، دار الکتب العربی.
۲. اندلسی، محمد، ۱۴۲۰، البحر المحيط فی التفسیر، بیروت، دار الفکر.
۳. آلوسی، محمود، ۱۴۱۵، روح المعانی فی تفسیر القرآن الکریم، بیروت، اول، دار الکتب العلمیه.
۴. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی: ۱۳۸۶/۰۱/۰۱
۵. بیانات در حرم مطهر رضوی: ۱۳۹۲/۰۱/۰۱
۶. بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه السلام: ۱۳۹۵/۰۳/۰۳
۷. بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها: ۱۳۸۸/۰۶/۰۸
۸. بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت: ۱۳۸۷/۰۹/۲۴
۹. بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر: ۱۳۸۸/۰۵/۰۵
۱۰. بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی: ۱۳۹۲/۰۹/۱۹
۱۱. بیانات در دیدار اعضای شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی: ۱۳۹۶/۱۰/۰۶
۱۲. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹
۱۳. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری: ۱۳۸۹/۰۶/۲۵
۱۴. بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵
۱۵. بیانات در دیدار با بسیجیان، ۱۳۹۵/۹/۳
۱۶. بیانات در دیدار با جوانان در مصلای بزرگ تهران: ۱۳۷۹/۰۲/۰۱
۱۷. بیانات در دیدار جمعی از آزادگان، ۱۳۷۱ / ۰۵ / ۲۶

۱۸. بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا: ۱۳۷۶/۰۲/۱۷
۱۹. بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان بسیج: ۱۳۷۱/۰۸/۲۷
۲۰. بیانات در دیدار خبرنگاران رهبری، ۱۳۸۸/۷/۲
۲۱. بیانات در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور:
۱۳۹۰/۱۰/۰۷
۲۲. بیانات در دیدار طلاب و فضلا و اساتید حوزه علمیه قم: ۱۳۸۹/۰۷/۲۹
۲۳. بیانات در دیدار کارگزاران نظام: ۱۳۸۶/۰۶/۳۱
۲۴. بیانات در دیدار مردم اصفهان: ۱۴۰۱/۰۸/۲۸
۲۵. بیانات در دیدار مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵
۲۶. بیانات در دیدار مسئولان دستگاه قضایی: ۱۳۸۲/۰۴/۰۷
۲۷. بیانات در دیدار مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰/۰۵/۱۶
۲۸. بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان سراسر کشور: ۱۳۹۷/۰۲/۱۷
۲۹. بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان: ۱۳۹۸/۰۲/۱۱
۳۰. بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان: ۱۳۹۶/۰۲/۱۷
۳۱. بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی: (۱۳۹۶/۰۷/۲۶)
۳۲. بیانات در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۰۱/۲۶
۳۳. بیانات در دیدار نیروهای مسلح منطقه‌ی شمال کشور و خانواده‌های آنان: ۱۳۹۱/۰۶/۲۸
۳۴. بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله): ۱۳۹۰/۰۳/۱۴
۳۵. بیانات در مراسم تنفیذ حکم سیزدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران:
۱۴۰۰/۰۵/۱۲
۳۶. جان ام کالینز، استراتژی بزرگ، کورش پابندی، تهران، دفتر مطالعات وزارت خارجه،
۱۳۷۰

۳۷. حکم انتصاب اعضای شورای عالی فضای مجازی: ۱۴/۰۶/۱۳۹۴
۳۸. دافرتی، ویلیام، جنگ روانی، حسین حسینی، تهران، دانشگاه امام حسین (علیه السلام)،
۱۳۷۲
۳۹. زمخشری، محمود بن عمر، ۱۴۰۷، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل و عیون الأقاویل
فی وجوه التأویل، بیروت، چاپ سوم، دار الکتب العربی
۴۰. سبزواری نجفی، حبیب‌الله، ۱۴۱۹، ارشاد الازهان الی تفسیر القرآن، بیروت، اول،
دارالتعارف للمطبوعات
۴۱. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، ۱۴۰۴، الدرالمثور فی التفسیر بالماثور، قم، چاپ
اول، کتابخانه حضرت آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی.
۴۲. شوکانی، محمد بن علی، ۱۴۱۴، فتح القدیر، بیروت، اول، دار ابن کثیر، دار الکلیم
الطیب.
۴۳. طباطبایی، سید محمدحسین، ۱۳۹۰، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت، چاپ دوم،
موسسه الاعلمی للمطبوعات.
۴۴. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۳۷۲، مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن، تهران، چاپ سوم،
ناصر خسرو.
۴۵. طبری، محمد، ۱۴۱۲، جامع‌البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، اول، دار المعرفه.
۴۶. طوسی، محمد بن حسن، بی تا، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت، چاپ اول، دار احیاء
التراث العربی.
۴۷. عابدی، اکبر، عملیات روانی از گذشته تا کنون، فصلنامه عملیات روانی، شماره ۳، ۱۳۸۲
۴۸. فخر دین رازی، محمد، ۱۴۲۰، مفاتیح‌الغیب، بیروت، سوم، دار الإحیاء التراث العربی.
۴۹. فیض کاشانی محسن، ۱۴۱۵، تفسیر الصافی، تهران، دوم، صدر.
۵۰. قمی، علی ابن ابراهیم، ۱۳۶۳، تفسیر القمی، قم، چاپ سوم، دارالکتب.

۵۱. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، ۱۴۰۷، الکافی، تهران، دار الکتب الإسلامية.
۵۲. مغنیه، محمدجواد، ۱۴۲۴، تفسیر الکاشف، تهران، اول، دارالکتب الاسلامیه.
۵۳. نصر، صلاح، جنگ روانی، محمود حقیقت کاشانی، تهران: انتشارات سروش، چاپ اول، ۱۳۸۰.

Bibliography

- Quran – e – Karim (Th Holy Quran).*
Najh al-Balaghah (The Peak of Eloquence).
۱. Abedi, Akbar, *Amaliyat Ravani az Gozashte ta Konoon (Psychological Operations from Past to Present)*, Journal of Psychological Operations, No. ۳, ۱۳۸۲ SH (۲۰۰۳ CE).
  ۲. Alusi, Mahmoud, *Ruh al-Ma'ani fi Tafsir al-Quran al-Karim (The Spirit of Meanings in the Interpretation of the Noble Quran)*, Beirut, ۱st Edition, Dar al-Kutub al-Ilmiyah, ۱۴۱۵ AH (۱۹۹۴ CE).
  ۳. Andalusi, Mohammad, *Al-Bahr al-Muhit fi al-Tafsir (The Vast Ocean in Interpretation)*, Beirut, Dar al-Fikr, ۱۴۲۰ AH (۱۹۹۹ CE).
  ۴. Daqarati, William, *Jang-e Ravani (Psychological War)*, Translated by Hossein Hosseini, Tehran, Imam Hossein University, ۱۳۷۲ SH (۱۹۹۳ CE).
  ۵. *Decree on the Appointment of Members of the Supreme Council of Cyberspace: ۱۴/۰۶/۱۳۹۴ SH (September ۵, ۲۰۱۵ CE).*
  ۶. Fakhr al-Din Razi, Muhammad, *Mafatih al-Ghayb (Keys to the Unseen)*, Beirut, ۳rd Edition, Dar al-Ihya al-Turath al-Arabi, ۱۴۲۰ AH (۱۹۹۹ CE).
  ۷. Fayz Kashani, Mohsen, *Tafsir al-Safi (The Purifier Interpretation)*, Tehran, ۲nd Edition, Sadra, ۱۴۱۵ AH (۱۹۹۴ CE).
  ۸. Ibn Jawzi, Abdul Rahman ibn Ali, *Zad al-Masir fi Ilm al-Tafsir (Provision for the Traveler in the Science of*

- Exegesis*), Beirut, ۱st Edition, Dar al-Kutub al-Arabi, ۱۴۲۲ AH (۲۰۰۱ CE).
۹. John M. Collins, "*Grand Strategy*," Kourosh Pabandi, Tehran, Ministry of Foreign Affairs Studies Office, ۱۳۷۰ SH (۱۹۹۱ CE).
  ۱۰. Kulayni, Muhammad ibn Ya'qub ibn Ishaq, *Al-Kafi*, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyah, ۱۴۰۷ AH (۱۹۸۶ CE).
  ۱۱. Mughniyah, Mohammad Javad, *Tafsir al-Kashif*, Tehran, ۱st Edition, Dar al-Kutub al-Islamiyah, ۱۴۲۴ AH (۲۰۰۳ CE).
  ۱۲. Nasr, Salah, *Jang-e Ravani (Psychological Warfare (PSYWAR))*, Mahmoud Haqiqat Kashani, Tehran: Seroush Publications, ۱st Edition, ۱۳۸۰ SH (۲۰۰۱ CE).
  ۱۳. Qomi, Ali ibn Ibrahim, *Tafsir al-Qomi*, Qom, ۳rd Edition, Dar al-Ketab, ۱۳۶۳ SH (۱۹۸۴ CE).
  ۱۴. Sabzavari Najafi, Habibullah, *Irshad al-Adhhan ila Tafsir al-Quran (Guidance of Minds to Interpret the Quran)*, Beirut, ۱st Edition, Dar al-Ta'aruf lil-Matbuat, ۱۴۱۹ AH (۱۹۹۸ CE).
  ۱۵. Shawkani, Muhammad ibn Ali, *Fath al-Qadeer (The Opening of the Powerful)*, Beirut, ۱st Edition, Dar Ibn Kathir, Dar al-Kalim al-Tayyib, ۱۴۱۴ AH (۱۹۹۳ CE).
  ۱۶. *Speech in a Gathering of Liberators*: ۲۶/۰۵/۱۳۷۱ SH (August ۱۶, ۱۹۹۲ CE).
  ۱۷. *Speech in a Meeting with Ambassadors and Heads of Iran's Political Representations Abroad*: ۰۷/۱۰/۱۳۹۰ SH (December ۲۹, ۲۰۱۱ CE).
  ۱۸. *Speech in a Meeting with Armed Forces in the Northern*

- Region and Their Families: ۲۸/۰۶/۱۳۹۱ SH (September ۱۹, ۲۰۱۲ CE).*
۱۹. *Speech in a Meeting with Basij Commanders: ۲۷/۰۸/۱۳۷۱ SH (November ۱۸, ۱۹۹۲ CE).*
۲۰. *Speech in a Meeting with Families of Martyrs: ۱۷/۰۲/۱۳۷۶ SH (May ۷, ۱۹۹۷ CE).*
۲۱. *Speech in a Meeting with Religious Authorities: ۰۲/۰۷/۱۳۸۸ SH (September ۲۴, ۲۰۰۹ CE).*
۲۲. *Speech in a Meeting with Representatives of the System: ۳۱/۰۶/۱۳۸۶ SH (September ۲۱, ۲۰۰۷ CE).*
۲۳. *Speech in a Meeting with Seminary Students, Scholars, and Teachers in Qom: ۲۹/۰۷/۱۳۸۹ SH (October ۲۱, ۲۰۱۰ CE).*
۲۴. *Speech in a Meeting with Teachers and Educators Nationwide: ۱۷/۰۲/۱۳۹۷ SH (May ۸, ۲۰۱۸ CE).*
۲۵. *Speech in a Meeting with Teachers and Educators: ۱۱/۰۲/۱۳۹۸ SH (May ۱, ۲۰۱۹ CE).*
۲۶. *Speech in a Meeting with Teachers and Educators: ۱۷/۰۲/۱۳۹۶ SH (May ۷, ۲۰۱۷ CE).*
۲۷. *Speech in a Meeting with the Officials of the Islamic Republic of Iran: ۱۶/۰۵/۱۳۹۰ SH (August ۷, ۲۰۱۱ CE).*
۲۸. *Speech in a Meeting with the Officials of the Judiciary System: ۰۷/۰۴/۱۳۸۲ SH (June ۲۷, ۲۰۰۳ CE).*
۲۹. *Speech in a Meeting with the People of Chalous and Nowshahr: ۱۵/۰۷/۱۳۸۸ SH (October ۷, ۲۰۰۹ CE).*
۳۰. *Speech in a Meeting with the People of Esfahan: ۲۸/۰۸/۱۴۰۱ SH (November ۱۹, ۲۰۲۲ CE).*
۳۱. *Speech in a Meeting with the Youth at Tehran Grand*

- Mosque: ۰۱/۰۲/۱۳۷۹ SH (April ۲۰, ۲۰۰۰ CE).*
۳۲. *Speech in a Meeting with Various Strata of the People: ۲۶/۰۱/۱۳۷۰ SH (April ۱۴, ۱۹۹۱ CE).*
۳۳. *Speech in a Meeting with Young Scientific Elites: ۲۶/۰۷/۱۳۹۶ SH (October ۱۸, ۲۰۱۷ CE).*
۳۴. *Speech in the Ceremony of the Twenty-Second Anniversary of Imam Khomeini's Demise: ۱۴/۰۳/۱۳۹۰ SH (June ۳, ۲۰۱۱ CE).*
۳۵. *Speech in the Gathering of Pilgrims and Neighbors of the Holy Shrine of Razavi: ۰۱/۰۱/۱۳۸۶ SH (March ۲۱, ۲۰۰۷ CE).*
۳۶. *Speech in the Holy Shrine of Razavi: ۰۱/۰۱/۱۳۹۲ SH (March ۲۱, ۲۰۱۳ CE).*
۳۷. *Speech in the Imam Hussein Officers' University and Pasdaran Training: ۰۳/۰۳/۱۳۹۵ SH (May ۲۳, ۲۰۱۶ CE).*
۳۸. *Speech in the Inauguration Ceremony of the Thirteenth Term of the Presidency of the Islamic Republic of Iran: ۱۲/۰۵/۱۴۰۰ SH (August ۲, ۲۰۲۱ CE).*
۳۹. *Speech in the Meeting with Baseejies: ۳/۹/۱۳۹۵ SH (November ۲۴, ۲۰۱۶ CE).*
۴۰. *Speech in the Meeting with Friday Prayer Imams Nationwide: ۰۵/۰۵/۱۴۰۱ SH (July ۲۶, ۲۰۲۲ CE).*
۴۱. *Speech in the Meeting with Members of the Assembly of Experts: ۱۹/۱۲/۱۴۰۰ SH (March ۹, ۲۰۲۲ CE).*
۴۲. *Speech in the Meeting with Members of the Assembly of Experts: ۲۵/۰۶/۱۳۸۹ SH (September ۱۶, ۲۰۱۰ CE).*
۴۳. *Speech in the Meeting with Members of the Islamic Propagation Coordination Council: ۰۶/۱۰/۱۳۹۶ SH*

- (December ۲۸, ۲۰۱۷ CE).
۴۴. *Speech in the Meeting with Members of the Leadership Office and the Guard of the Leader*: ۰۵/۰۵/۱۳۸۸ SH (July ۲۶, ۲۰۰۹ CE).
۴۵. *Speech in the Meeting with Members of the Supreme Council of the Cultural Revolution*: ۱۹/۰۹/۱۳۹۲ SH (December ۱۰, ۲۰۱۳ CE).
۴۶. *Speech in the Meeting with Professors and Students at the University of Science and Industry*: ۲۴/۰۹/۱۳۸۷ SH (December ۱۵, ۲۰۰۸ CE).
۴۷. *Speech in the Meeting with University Professors*: ۰۸/۰۶/۱۳۸۸ SH (August ۲۹, ۲۰۰۹ CE).
۴۸. Suyuti, Abdul Rahman ibn Abi Bakr, *Al-Durr al-Manthur fi Tafsir bi al-Ma'thur (The Scattered Pearls in the Interpretation through the Transmitted Narrations)*, Qom, ۱st Edition, Library of Ayatollah Marashi Najafi, ۱۴۰۴ AH (۱۹۸۴ CE).
۴۹. Tabari, Muhammad, *Jami' al-Bayan fi Tafsir al-Quran (The Comprehensive in Quranic Interpretation)*, Beirut, ۱st Edition, Dar al-Ma'rifah, ۱۴۱۲ AH (۱۹۹۱ CE).
۵۰. Tabarsi, Fadl ibn Hassan, *Majma' al-Bayan fi Tafsir al-Quran (The Collection of Explanation in Quranic Interpretation)*, Tehran, ۳rd Edition, Naser Khosrow, ۱۳۷۲ SH (۱۹۹۳ CE).
۵۱. Tabatabai, Seyyed Muhammad Hussein, *Al-Mizan fi Tafsir al-Quran (The Balance in Quranic Interpretation)*, Beirut, ۲nd Edition, Institute for A'lami Publications, ۱۳۹۰ AH (۱۹۷۰ CE).

۵۲. Tusi, Muhammad ibn Hassan, *Al-Tibyan fi Tafsir al-Quran (The Clarification in Quranic Interpretation)*, Beirut, ۱st Edition, Dar Ihya al-Turath al-Arabi, (n.d.).
۵۳. Zamakhshari, Mahmoud ibn Omar, *Al-Kashaf 'an Haqa'iq Ghawamid al-Tanzil wa 'Uyun al-Aqawil fi Wajh al-Ta'wil (The Revealer of the Truths of the Mysteries of Revelation and the Springs of Interpretation in Terms of Interpretation)*, Beirut, ۳rd Edition, Dar al-Kitab al-Arabi, ۱۴۰۷ AH (۱۹۸۶ CE).